

LOCUL GRAIURILOR ROMÂNEȘTI DIN UNGARIA ÎN STRUCTURA DIALECTALĂ A DACOROMÂNEI

MARIA MARIN

1. Cercetarea graiurilor românești din Ungaria¹ privitye în ansamblu evidențiază o serie de particularități lingvistice, dintre care multe sunt comune ariei nord-vestice a dacoromânei, incluzând aici Crișana, Maramureșul, o parte din Transilvania și, mai puțin, Banatul. Altele (cele mai numeroase) reprezintă trăsături specifice subdialectului crișean sau unor graiuri aparținând acestuia, dintre care unele se regăsesc și în subdialectul muntean, și foarte puține se întâlnesc exclusiv în subdialectul bănățean. Se remarcă, în același timp, anumite trăsături care individualizează aceste graiuri fie prin simpla ocurență, fie, adeseori, prin frecvență și prin modul specific de îmbinare. Toate aceste afirmații se susțin prin exemple oferite de materialul supus cercetării.

Studiile anterioare au insistat asupra deosebirilor dintre vorbirea românilor din diversele localități și, în special, dintre cele din județul Hajdú-Bihar (Bedeu, Apateu, Săcal) cărora li se adaugă Micherechi din județul Békés, pe de o parte, și cele din județele

Békés (Otlaca-Pustă, Jula, Chitighaz, Bătania) și Csongrád (Cenadul Unguresc), pe de altă parte (Cosma 1985: 26; Borbély 1990: 8; 1998: 154–155).

Explicația principală a diferențelor lingvistice invocate ar consta în proveniența românilor din Ungaria din zone diferite ale României de astăzi, respectiv cei aparținând primului grup de localități ar fi originari din Crișana (zona dintre Crișul Repede și Crișul Negru), iar cei din al doilea dintr-o arie mai apropiată de Banat (zona dintre Crișul Negru și Mureș (Cosma 1985: 26).

Un al doilea motiv care ar explica aceste diferențe îl reprezintă lipsa relațiilor dintre cele două grupuri de români în decursul istoriei (Cosma 1985: 29).

¹ Observațiile de față se bazează pe materialul dialectal cules de către o echipă de dialectologi formată din cercetătoarele Ana Borbély de la Institutul de Lingvistică al Academiei Ungare de Științe din Budapesta și Maria Marin, Iulia Mărgărit de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române din București, material valorificat, parțial, în volumul Marin, Mărgărit 2005. Anchetele dialectale, desfășurate între anii 1993 și 1999, au vizat 9 localități cu populație românească din sud-estul Ungariei: Bedeu (=B), Apateu (=A), Săcal (=S) din județul Hajdú-Bihar, Micherechi (=M), Jula (=J), Otlaca-Pustă (=OP), Chitighaz (=C), Bătania (=Bt) din județul Békés și Cenadul Unguresc (=CU) din județul Csongrád. La acesta am adăugat câteva culegeri etnofolclorice apărute în reviste de specialitate sau în alte lucrări publicate în Ungaria (cf. Marin 2000: 197; 2002: 33, 42; Marin, Mărgărit 2005, XXIII–XXIV; XXVII–XXVIII).

Cercetarea materialului cules de noi scoate în evidență anumite trăsături menite să nuanțeze unele dintre afirmațiile anterioare sau să le sublinieze pe altele.

2. Particularitățile (arhaisme și inovații) comune ariei nord-vestice a dacoromânei apar în toate localitățile cercetate; dintre acestea, le amintim pe cele mai importante:

- evoluția diftongilor [ǣ] la [é] : *feméie, lǣe, vek'vet', vǣde, vrǣne* și [ǫ] la [o] : *cǫje, dǫmne, fǫrtǣ, nǫstǎ*;
- palatalizarea dentalelor în stadiile [t]/[tʰ] : *ǎște/ǎște* „acestea”, *ștǣrgurǎ, ștǣie, tǣnǎ, tǣndǎ* și, respectiv, [dʰ]/[dʰʰ] : *inde* „unde”, *hǫldǣle, rǫde*, „prǎjini”, *dʰinǎ*;
- confundarea oclusivelor palatale [k], [g] cu sunetele rezultate din palatalizarea dentalelor : *pǎdǫt', tag, tǎrǎ* „chiar”, *dǎǎ, D'ǫrde, ǫnde* „unghie”;
- utilizarea cu preponderență a formelor analitice pentru exprimarea raporturilor cazuale : *capu la mǎǎ, mǎ-sa la noru-mea; cǎlcarea dǎ grǎu, la sfinǎitu dǎ soare; talpa dǎ la casǎ, pǎ fundu dǎ la Murǎș; i-s unchi la Ioani, nu le-o avut bai la oameni; o grǎit cǎtǎ mama, zǎs-am cǎtǎ ficior*;
- modalități specifice de evitare a sinonimiei apărute prin iotacizarea verbelor : (eu) *puu, spuū, taū* (forme întâlnite doar în cele trei localități din Hajdú-Bihar – B, A, S);
- forme și valori ale unor prepoziții : **îngǎ** „lângǎ”, rezultată dintr-o analiză greșită a lui *lângǎ* (*la + îngǎ*; v. DA s. v. *lângǎ*) și compusele **dǎngǎ** „de lângǎ”, **pǎngǎ** „pe lângǎ”, **de** „de la” : *am învǎǎtat dǎ pǎrinǎi, de tǎǎi* „cu toți” : *dǎ tǎǎ o fost douǎzeci*, **din** „de la” : *auzeam dǎn maica*, **pe** cu sensul arhaic „în, prin” : *umblǎ pǎ oraș, mere pǎ hotarǎ, pǎ pǎduri* ș. a.;
- forme și valori ale unor conjuncții, conective specifice pentru exprimarea coordonării și a subordonării în frază : **fǎrǎ** „dar, ci” : *nu înt-un loc o fost, fǎrǎ în tǎt hotaru*, **numa** „dar” : *vǎd numa nu tǎdauna*, **bǎtar** „cu toate că, deși” : *bǎtar o fost culac, numa o fost om bun*, **mǎcar** „cu toate că, deși” : *era sǎrbǎ, mǎcar ea s-o dat dǎ unguoiaie etc.*

Unele dintre particularitățile graiurilor din Ungaria reprezintă elemente comune cu alte idiomuri românești vorbite în medii aloglote (din Ucraina, din Federația Rusă, din Bulgaria): păstrarea pluralului feminine în **-e**: *nuce, puice*, articolul hotărât **li** ante- și postpus, forme învechite ale pronumelor ș. a.

3. Particularitățile de bază din fonetica și morfologia² subdialectului crișean, aduse ca argumente de către dialectologii care au pledat pentru identificarea și

² Ne referim doar la fonetică și morfologie, întrucât aceste două domenii au un caracter mai stabil, prin comparație cu lexicul, ele fiind cele care conferă, în primul rând, personalitate, individualitate structurii unui idiom. Menționăm, în același timp, că elementele lexicale considerate specifice subdialectului crișean (*abua, brǎncǎ, a se cǎuta în oglindǎ, cǎtǎtoare, ciont, a pișiga* ș. a.), chiar dacă apar într-o localitate sau alta, nu au fost urmărite sistematic în cadrul anchetelor dialectale, așa încât nu sunt folosite în argumentația de față.

individualizarea acestuia între subunitățile dialectale ale dacoromânei (Petrovici 1941; 1954: 5 ș. urm.; Todoran 1956: 46–47; 1961) se regăsesc în graiurile din Ungaria astfel:

- 3.1. În toate localitățile** apar doar trăsături din domeniul **foneticii**:
- evoluția africateri [g̃] la [j]: *ajúnje, să căștije, culejém, merjám, pedagój, zmuljém*;
 - transformarea diftongului [uo] provenit din [o] la început de cuvânt sau de silabă în [uã]: *uã* „sau, ori” *uãlút, uãrz*;
 - prezența lui [r] în cuvinte ca *a corindá*, subst. *corindá, corindátorí, fãrinã*;
 - forme cu [i] pentru [i] în *tínerí, tínerét, tânãrețe* etc.;
 - palatalizarea dentalelor în stadiul [tʃ]/[tʃ] și [dʃ]/[dʃ], întâlnită pe o arie care depășește considerabil subdialectul crișean³ (cf. *supra*); stadiul specific subdialectului bănățean [č] este atestat doar în câteva cuvinte notate în trei puncte situate în zone diferite: *bóce* „bote, bâte” (S), *ćemetéy* (J) și *ćíce cínć* (Bt);
 - evoluția diftongului [ea] la [e] (notat uneori [ã]) atunci când [a] reprezintă articolul hotărât, curentă în toate localitățile, cu excepția uneia (Cenadul Unguresc) unde are o frecvență redusă: *acéę, acéle, ále* „alea”, *cócię, familię/familiã, Ungarię* ș. a.;
 - palatalizarea velarelor [c] și [g] urmate de [ã], [i]⁴: *kímęse, níkeri*, „nicăieri”, *gínã, gíndesc*;
 - păstrarea lui [n] etimologic în *sínți* „simți”, *sínț* „simț” și derivatele lor.

3.2. Cu circulație limitată sunt atestate particularități din domeniile :

3.2.1. fonetică:

- epenteza oclusei [c] în grupul consonantic [sl] se întâlnește în majoritatea localităților, cu excepția graiului din Bătania și Cenadul Unguresc: *sclab* (A, S, OP, C), *scléitã* (B), *sclóbod* (B, A, S), dar *slóbod* (Bt, CU), *sclóve* (OP), dar *slóvã* (Bt), *o sclobozít* (B, A, S, C), *sclujbã* (B, A, S, OP). Absența fenomenului din cele două puncte nu este surprinzătoare, întrucât în graiurile crișene acesta nu apare într-o arie care ocupă vestul județelor Arad și Bihor, de la Mureș până la Crișul Repede (TDR: 297 și h. 101);
- alte forme conținându-l pe [r] pentru [n], menționate în studiile amintite, se regăsesc doar în sate din județul Hajdú-Bihar: *jerúnte* (A), pl. *jerúnț* (B),

³ Stadiul [tʃ], [dʃ] este cunoscut, pe lângă subdialectul crișean, în subdialectul matramureșean, într-o mare parte a graiurilor din Transilvania și în nordul Moldovei (TDR: 215, 294, 328, 364).

⁴ Fenomenul evoluției lui [c], [g] la [k], [g̃] este legat de rostirea vocalelor [ã], [i] următoare ca [e], [i] și reprezintă o tendință întâlnită în diverse zone ale dacoromânei (Pușcariu 1924–1926: 715–716; Marin 2005), fiind atestată încă din româna veche (*ibidem*).

dar și *jenúnt* (S), iar *irimă* nu apare deloc în materialul cercetat; la fel, singularul *coaste*, forma *barost* și metateza în cuvântul *pîncete* (citată de Borbély 1990: 37, din C și OP) nu sunt atestate în textele înregistrate de noi. De asemenea, *fecior* apare relativ rar și numai în varianta *fiçôr*;

3.2.2. morfologie:

- utilizarea lui **și** ca morfem al conjunctivului, frecventă în satele din județul Hajdú-Bihar (B, A, S) și în două din județul Békés (M, OP), apare mai rar în J, C, foarte rar în CU și deloc în Bt: *ce și zâc?*(B), *trabă și aibă bani* (A), *o umblat și corinză* (S), *n-o fost modru și învețe* (M), *o vrut ș-o ieie* (OP), *mai bine și rămâie* (C), *a trăbuit și îmblu* (J), *mi-aduce că și mânc* (CU). Această situație este explicabilă prin repartiția fenomenului în graiurile crișene, unde, după datele NALR. Criș., este atestat în aria dintre Crișul Alb și Someș (TDR: 306);
- formarea condiționalului perfect cu auxiliarul *a vrea* la perfectul compus (și, mai rar, la imperfect) + infinitivul verbului conjugat apare în majoritatea localităților, cu excepția orașelor Jula, Bătania și a satului Cenadul Unguresc: *dacă n-ascuțea el coasa, poate că nu l-o vu ajunje fuljeru* (B); *dacă am vrut ști, plecam* (S); *dacă n-o vu perită* (OP); *Dacă n-ați vu făgădi / Noi nici nu am vu vini* (C–Texte: 48). Și de această dată, repartiția construcției este în strânsă legătură cu aria de răspândire din subdialectul crișean, unde apare într-o zonă ce se extinde de la Crișul Alb până în Țara Oașului (TDR: 310 și h. 106);
- adjectivul *subțire*, cunoscut în româna standard cu două terminații, a fost înregistrat cu forme diferite de singular după gen (masc. *subțâr* – fem. *subțără*) doar în Săcal și Micherechi (în celelalte puncte fiind notată varianta invariabilă din limba veche (cf. Marin 2000: 200–201; 2002: 37).

4. Așadar, în Bătania și Cenadul Unguresc nu se regăsesc unele dintre trăsăturile specifice subdialectului crișean, fapt ce dă impresia că acestea două se înscriu, mai degrabă, în aria graiurilor de tranziție între Crișana și Banat (cf. TDR: 286). Situația lor, ca și a întregii zone cercetate, este însă, în general, mai complexă.

Pe de o parte, trăsăturile considerate comune graiurilor de la sud de Mureș și celor bănățene, cum ar fi lipsa totală a palatalizării consoanelor [p], [b], [f], [v], nu se întâlnesc decât parțial în cele două localități. Astfel, în timp ce labialele [p], [b] se palatalizează în *kátră* (CU), *Ketrúță* (Bt), *ptêe* (CU); *téptu* (Bt), *bdâta* (Bt), labiodentalele [f] și [v] rămân nealterate.

Pe de altă parte, două particularități prezentate de obicei ca elemente comune Banatului și sud-vestului Crișanei se întâlnesc în toate localitățile cercetate. Ne referim la:

- indicativul prezent al verbului *a fi* la pers. 1 sg. și pl. și la a 2-a pl. precedat de pronumele personal aton în dativ: *eu mi-s, noi ni-s, voi vi-s*;

– păstrarea pronumelor demonstrative de depărtare compuse cu *ecce* (*acela, aceea...*) în paralel cu formele simple ale pronumelui de apropiere (*ăsta, aiesta*)⁵.

5. Diferențele, mai mari sau mai mici, existente între idiomurile vorbite în localitățile cu populație românească din Ungaria au reținut atenția cercetătorilor. Astfel, Ana Borbély (1990; 1998: 154–155) evidențiază unele deosebiri lingvistice dintre graiul din Micherechi și cel din Chitighaz (și Otlaca-Pustă) și, prin extrapolare, dintre grupul de graiuri din județul Hajdú-Bihar (la care se adaugă și localitatea Micherechi din județul Békés) și cel din județele Békés și Csongrád.

Materialul pe care se bazează observațiile de față susține doar parțial afirmațiile cercetătoarei de la Budapesta. Fără a aduce în discuție toate particularitățile folosite în argumentație (mai ales că unele dintre acestea au fost prezentate în paginile anterioare), ne oprim doar la câteva dintre diferențele lingvistice remarcate de Ana Borbély.

5.1. Variantele de palatalizare a lui [d] ([d'] și [g]) nu despart net cele două grupuri de graiuri, majoritatea exemplurilor notate de noi prezentând stadiul [d'], ca de altfel și în ALR I, vol. I, h. 29, unde varianta *dînț* apare în ambele puncte anchetate pentru zona avută în vedere: Chitighaz (pct. 54) și Leta Mare (pct. 324).

5.2. Evoluția prin disimilare a lui [e] la [i] când precedă articolul hotărât *-le* (*fêțele* > *fêfile*) nu se manifestă consecvent în niciuna dintre localități, ocurențele demonstrând că cele două serii de forme (cu [e] și cu [i]) coexistă uneori în idiomul aceluiași vorbitor. Astfel, apar: *fâpțele* (S), *fêțele* (A, M, C), *hôspele* „tărățele” (M), *mámele* (M), *piçórele* (A), *prúnele* (B), *sínjele* (C), *úmerele* (CU), alături de: *albiñile* (OP), *áltfile* (C), *crómpile* „cartofii” (A), *fêfile* (A, M, OP, C, Bt), *frátfile* (OP), *gștfile* (A), *hóldfile* (S), *jêțfile* (A, C), *lápfile* (A, C), *mámfile* (M), *númfile* (C, Bt), *prúñile* (B), *sínjile* (C), *șirile* (A)⁶.

5.3. Trecherile de la conjugarea a III-a la a II-a, probate de mutarea accentului pe flectiv în forme ca *aducém* (A), *bătém* (B), *și dășchidém* (B), *să făcém* (B, A, S, M, J, OP), *frijém* (S, M), *întindém* (M), *să merém* (B, A, S, M, OP, C), *zácém* (A, S, CU), *zmuljém* (M, Bt) sunt mai frecvente în Bedeu, Apateu, Săcal, Micherechi, Otlaca-Pustă și Julia și se întâlnesc mai rar în Chitighaz, Bătania și Cenadul Unguresc. Aceste schimbări de conjugare, având drept zonă de maximă intensitate în graiurile muntenești (Coțiu 1971; Marin 1991: 41) și într-o arie compactă dintre Crișul Repede și Crișul Negru (TDR: 306), a fost consemnată încă din româna

⁵ Sistemul *aiesta/ aista...* în paralel cu *acela, aceea...*, considerat de Magdalena Vulpe caracteristic exclusiv pentru graiurile maramureșene (TDR: 334 și h. 117), funcționează și în alte zone, respectiv, în nordul Bucovinei și Transnistria (Gr. rom.: 72).

⁶ Această evoluție a lui [e] la [i] este atestată în majoritatea graiurilor crișene (cu excepția celor din nord-estul Crișanei și mai puțin a celor din sudul acesteia) (TDR: 291), precum și în subdialectul muntean (*ibidem*: 166). Ea apare ca o inovație încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea (*ibidem*: 292). De reținut că în toate ariile unde se întâlnește, fenomenul nu are caracter de lege fonetică, formele cu [e] și cele cu [i] alternând adesea.

veche (Densusianu, HLR: 196; Rosetti, ILR: 544) și este rezultatul unei tendințe de uniformizare a sistemului accentual în flexiunea verbală (cf. TDR: 306).

Trăsăturile de sub 5.2. și 5.3. se încadrează între particularitățile comune graiurilor crișene și celor munteneste. Ele reprezintă exemple de evoluție independentă a unor tendințe apărute în decursul istoriei limbii, nepreluate de româna standard, dar amplificate în arii îndepărtate între ele din punct de vedere geografic.

6. Particularitățile care *i n d i v i d u a l i z e a z ă* graiurile românești din Ungaria pot fi grupate din punct de vedere diacronic astfel:

6.1. Elemente *a r h a i c e / v e c h i* care astăzi nu mai sunt atestate în alte zone ale dacoromânei sau apar în arii restrânse, recunoscute pentru arhaicitatea lor:

- variante ieșite din uz ale desinențelor unor adjective: pluralele feminine *mice, lunje, larje*, adjectivele invariabile *mare, subțire* (Marin 2000: 200–201);
- păstrarea formei și a sensului adversativ al conjuncției *ce* (Marin 2000: 206; 2002: 38);
- construcțiile cu verbul *a fi* predicativ de tipul *este cine* și *este care* pentru redarea subiectivelor: *este cine pune și boț* (B); *era cine făcea* [paivanuri] (Bt); *este care nu primește* [colindătorii], *este care primește* (A);
- folosirea lui *cine* cu sensul „care”: *erau săbăi cine coseau* (Bt) ș. a.

6.2. I n o v a ț i i care, chiar dacă se întâlnesc și în alte arii dialectale, aici au o frecvență deosebită:

- evoluția velarelor [c], [g] + [ă], [î] la [ke], [ki], [ge], [gi] (v. *supra*);
- modul de îmbinare a unor trăsături, dintre care remarcabilă este prezența în consonantism a două tendințe opuse: înmuierea (ca stadiu incipient al palatalizării) (Petrovici 1960: 9; Iancu 1975: 58, 60) și durificarea manifestată la majoritatea consoanelor; drept consecință a acestei particularități, uneori în vorbirea aceluiași informator pot apărea forme precum: *l'emn, mâr^le, rîe dúcem, să întilnîjască, t'c duc'!* alături de *lângăn* „leagăn”, *melág* „meleag”, *olácă* „oleacă”, *năște* „niște”, *dă, pă* etc.

În **concluzie**, graiurile românești din Ungaria se grupează din punct de vedere dialectal cu graiurile învecinate geografic din România, împreună cu care formează arii continue, așa cum, de altfel, în perioada anterioară anului 1918, secole la rând, au făcut parte din același stat, Ungaria sau Austro-Ungaria. Așadar, aparținând subdialectului crișean, ele se încadrează firesc în grupul graiurilor dacoromâne nord-vestice.

Prin felul în care îmbină elementul învechit cu inovația, graiurilor din Ungaria li se potrivește caracterizarea lui Sextil Pușcariu referitoare la întreaga zonă vestică a dacoromânei: „Faptul că găsim inovații și în regiuni cu un caracter arhaic nu trebuie să ne surprindă, dat fiind veșnica evoluție a rostirii pe tot întinsul unei limbi. Rămâne totuși vrednic de atenția noastră faptul că *asemenea inovații se prezintă în general cu aceleași arii de răspândire ca formele vechi păstrate în regiunile marginale*” (Pușcariu, LR, II: 322).

Explicația relativelor deosebiri dialectale dintre comunitățile cercetate se află, pe de o parte, în însăși varietatea graiurilor, remarcată, în decursul timpului, în general, de către dialectologi. Pe de altă parte, aceste diferențe se pot explica prin faptul că legăturile dintre comunitățile românești, cel puțin în ultimii 100 de ani și în special între cele mai îndepărtate geografic, situate la nord și sud de Jula, au fost foarte slabe sau chiar inexistente. Dacă au existat totuși unele relații între sate, ele au fost, mai degrabă, pe axa orizontală, vest-est (deci cu vecinii din zonele înconjurătoare orașelor Oradea, Arad sau Timișoara) și nu pe direcția verticală, nord-sud.

În al treilea rând, pierderea treptată a deprinderii de a vorbi românește și a contactului cu factorul unificator – româna standard – a facilitat păstrarea unor trăsături (vechi/dialectale) diferite uneori de la sat la sat.

În ciuda acestor elemente ale diversității, unitatea de structură a graiurilor cercetate, apartenența lor la grupurile dialectale cu care se învecinează sunt evidente.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALR I, vol. I = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. I, Cluj, 1938.
- Borbély 1990 = Ana Borbély, *Cercetări asupra graiurilor românești din Ungaria (Chitighaz, Micherechi, Otlaca-Pustă)*, Budapesta.
- Borbély 1998 = Ana Borbély, *Menținerea limbii române la Micherechi*, în „Simpozion”, VII, p. 151–160.
- Coțiu 1971 = Mihai Coțiu, *Observații asupra accentuării formelor verbale în graiurile oltenesti*, în „Fonetică și dialectologie”, VII, p. 159–172.
- Cosma 1985 = Mihai Cosma, *Situația limbii noastre materne*, Gyula.
- Densusianu, HLR = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Tome II. *Le seizième siècle*, Paris, Librairie Ernest Letoux, 1938.
- Gr. rom. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Cercetări asupra graiurilor românești de peste hotare*, tipărită în cadrul programelor guvernamentale pentru Românii de Pretutindeni: „Limba română” și „Cercetarea interdisciplinară”, București, 2000, p. 42–121.
- Iancu 1975 = Victor Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Timișoara.
- Marin 1991 = Maria Marin, *Morfologia verbului în graiurile muntenești*, în „Fonetică și dialectologie”, X, p. 45–65.
- Marin 2000 = Maria Marin, *Elemente arhaice sau învechite în morfosintaxa graiurilor românești din Ungaria*, în „Fonetică și dialectologie”, XIX, p. 197–209.
- Marin 2002 = Maria Marin, *Importanța studierii graiurilor românești din Ungaria*, în „Simpozion”, XI, p. 32–43.
- Marin 2005 = Maria Marin, *Evoluția velarelor [c], [g] urmate de [ă], [î] în graiurile românești din Ungaria*, în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Editura Universității de Vest, Timișoara, p. 345–356.
- Marin, Mărgărit 2005 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiurile românești din Ungaria. Studii lingvistice. Texte dialectale. Glosar*, Editura Academiei Române, București.
- NALR. Criș = *Noul atlas lingvistic român. Crișana*, I, de Ionel Stan, Dorin Urișescu, București, 1996; II–IV ms.

- Petrovici 1941 = Emil Petrovici, *Graiul românesc de pe Crișuri și Someș*, în „Transilvania”, 72, 8, p. 551–558.
- Petrovici 1954 = Emil Petrovici, *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, în „Limba română”, III, 5, p. 5–17.
- Petrovici 1960 = Emil Petrovici, „*Depalatalizarea*” consoanelor înainte de e în Muntenia, sud-estul Transilvaniei și în dialectul istroromân, în „Cercetări de lingvistică”, V, 1, p. 9–22.
- Pușcariu 1924–1926 = Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în „Dacoromania”, IV, 2, p. 1303–1409.
- Pușcariu, LR, II = Sextil Pușcariu, *Limba română. II. Rostirea*, București 1959.
- Rosetti, ILR = Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române*, București 1978.
- Simpozion = *Simpozion. Comunicările Simpozionului Cercetătorilor Români din Ungaria*, I, 1992 ș. u.
- TDR = *Tratat de dialectologie românească*. Coordonator Valeriu Rusu, Craiova, 1984.
- Todoran 1956 = Romulus Todoran, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în „Limba română”, V, 2, p. 38–50.
- Todoran 1961 = Romulus Todoran, *Noi particularități ale sudialectelor dacoromâne*, în „Cercetări de lingvistică”, VI, 1, p. 43–73.

THE PLACE OF ROMANIAN IDIOMS FROM HUNGARY IN THE DACOROMANIAN DIALECTS STRUCTURE

ABSTRACT

Considering the main linguistic (phonetic and morphosyntactic) possibilities, the author establishes that the Romanian idioms from the South-Est of Hungary are grouped, from the dialectal point of view, with the idioms from Romania and they form together continuous areas. Therefore, they belong to the subdialects from Crișana and they are naturally included in the North-Western Romanian idioms group.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București